

УДК 330.332

Єлець О.П., к.е.н.
доцент кафедри економіки підприємства
Катюжанська А.М
магістр
Запорізька державна інженерна академія
oyelets@mail.ru

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Єлець О.П., Катюжанська А.М. Оцінка інноваційної діяльності промислових підприємств України. У статті розглянуто поняття «інновації», «інноваційна діяльність», зазначені напрями інноваційної діяльності, проаналізовано основні аспекти інноваційної діяльності в Україні.

Елец О.П., Катюжанская А.Н. Оценка инновационной деятельности промышленных предприятий Украины. В статье рассмотрены понятия «инновации», «инновационная деятельность», определены направления инновационной деятельности, проанализированы основные аспекты инновационной деятельности в Украине.

Yelets O.P. Katuzhans'ka A.N. Assessment of innovative activity of industrial enterprises of Ukraine. In the article the concepts of «innovation», «innovative activity» are considered, the directions of innovative activity are defined, the basic aspects of innovative activity in Ukraine are analyzed.

Вступ. Однією з основних складових успішного розвитку та процвітання будь-якої країни (в тому числі й України) за сучасних умов господарювання ефективно реалізація інноваційної діяльності в рамках національної економіки. Отже, інновації та інноваційна діяльність набувають все більшого значення для розвитку країни та для успішної фінансово-господарської діяльності підприємств, оскільки вони є найважливішою складовою процесу виникнення і впровадження нових знань, забезпечення успішного функціонування підприємства, одним із базових елементів ефективної стратегії та важливим інструментом створення й підтримки конкурентних переваг.

Проте ефективному процесу практичного освоєння інноваційних розробок перешкоджають низька інноваційна активність вітчизняних підприємств, безсистемність і розпорошеність надходжень інноваційної продукції, відсутність комплексного застосування інновацій, недосконалість економічного механізму управління інноваційною діяльністю підприємств тощо.

Актуальність досліджень в області інноваційної діяльності визначається тим, що на сучасному етапі інновації визнаються ключовим чинником економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми інноваційної діяльності привертають до себе дедалі більшу увагу науковців, політиків,

представників бізнесових структур. У цьому напрямку плідно працюють такі українські вчені, як В. Александрова, А. Гальчинський, П.П. Микитюк, Б.Г.Сенів, Ю.О. Ульяновченко, О.І. Винокурова, Т. Панфілова та багато інших. Однак велика частина робіт цих учених має переважно загальнотеоретичний характер чи присвячена вирішенню окремих аспектів проблем.

Мета роботи: проаналізувати основні аспекти розвитку інноваційної діяльності в Україні за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу. Термін «інновація» є багатограним, його трактують по різному залежно від об'єкта та предмета свого дослідження. Інновація - це результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення та поширення нових виробів, технологій, впровадження нових організаційних форм. Друкер П. [1, с.266] під новаторством (або інновацією) розуміє особливий засіб підприємців, за допомогою якого вони досліджують зміни, що мають місце в економіці та суспільстві, з метою використання їх у бізнесі. Новаторство П. Друкер розглядає як науку, яку потрібно вивчати та впроваджувати у практику.

Також інновації визначають як кінцевий результат інноваційної діяльності, відображений у вигляді нових чи вдосконалених продуктів, впроваджених на ринку, нового чи вдосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності, або нового підходу до соціальних послуг [1, с.266].

Відповідно до ст.1 Закону України «Про інноваційну діяльність» зі змінами і доповненнями від 03.06.2010 № 2314-VI [2] інновації - це новостворені (застосовані) та (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва та (або) соціальної сфери.

Згідно з цим Законом, інноваційна діяльність - це діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Визначені в цьому Законі терміни охоплюють тільки кінцеву стадію господарського механізму та не розглядають стадії виникнення й розробки інновації. Тому у вітчизняній літературі поряд з терміном «інновація» використовуються такі терміни, як «нововведення», «новація».

Нововведенням можна вважати будь-який винахід, спосіб, метод, порядок, які запропоновані розробниками, та в процесі використання даного нововведення (навіть у незначних масштабах) воно стає новацією. Якщо новація набуває значного поширення, вона здобуває нову якість і стає інновацією [1, с.267], що є кінцевим результатом інноваційної діяльності. Отже, інновація пов'язує різні сфери господарської діяльності: виробництво, інвестиції, збут продукції.

Інновації на сучасному етапі розвитку економіки стають головним засобом збереження конкурентоспроможності продукції та невід'ємною частиною підприємницької діяльності. Будь-яка інновація - це, в першу чергу, результат інтелектуальної праці співробітників та інтелектуально-інноваційної

діяльності підприємства. Активізація інноваційної діяльності як окремих підприємств, так і держави в цілому, призведе до скорочення технологічного відставання від розвинених країн.

В активізації інноваційної діяльності зацікавлені:

- підприємець, бо це випуск нових і конкурентоспроможних видів товарів, які дозволять йому отримати гарантований прибуток;
- робітник, бо це нові робочі місця, гарантована та своєчасно виплачена заробітна плата;
- споживач – він одержує доступ до нових видів товарів з покращеними споживчими якостями;
- держава, оскільки розвиток інноваційної діяльності – це збільшення надходжень у бюджет, надходження в державу іноземного капіталу у вигляді інвестицій.

Відповідно до статті 325 Господарського кодексу України [3] під інноваційною діяльністю у сфері господарювання слід розуміти діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою використання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Тобто зміст інноваційної діяльності в сфері виробництва полягає у створенні та розповсюдженні нововведень у матеріальному виробництві. Вона являє собою зв'язок між науковою та виробничою сферою, в результаті їх взаємозв'язку реалізуються техніко-економічні потреби суспільства.

Інноваційна діяльність являє собою особливий інструмент підприємства, надаючи наявним ресурсам нової якості, що сприяє збільшенню прибутку. Інноваційна діяльність передбачає інвестування наукових розробок та досліджень, які спрямовані на здійснення якісних змін продукції, розробку нових видів продукції і технологій.

Відповідно до п.2 ст. 327 Господарського кодексу України [3] визначено такі напрямки інноваційної діяльності як:

- проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції;
- розробка, освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки та технологій;
- розробка і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального та екологічного становища;
- технічне переоснащення, реконструкція, розширення, будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології.

Інноваційна діяльність потребує постійно зростаючого фінансування. Ринковий механізм господарювання створює можливості для використання різноманітних джерел фінансування інноваційної діяльності.

Фінансування інновацій, відповідно до ринкових механізмів, залежить від очікуваних економічних результатів, одержання прибутку та окупності

вкладених коштів. Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності підприємств України за одинадцять років наведено в таблиці 1 [4].

Як видно з табл. 1, загальна сума фінансування інноваційної діяльності зростала до 2008 року, а у 2009 році вона знизилась майже у 1,5 рази порівняно з 2008 роком, що становить 4044,3 млн. грн., що в першу чергу пов'язано з фінансовою кризою в Україні.

Таблиця 1 - Джерела фінансування інноваційної діяльності

	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
		млн. грн.			
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9

Частка фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних коштів у 2010 році порівняно з 2000 роком зросла на 3375,9 млн. грн., а порівняно з 2009 роком зменшилась на 394,2 млн. грн. Питома вага власних коштів у загальній сумі фінансування інноваційної діяльності, у середньому за одинадцять років, становить майже 74%, бюджетного фінансування – майже 2%, іноземних інвестицій – 7,69%, інші джерела – 16,73%, що графічно показано на рисунку 1.

Як видно з рисунку 1, найпоширенішими джерелами фінансування інноваційної діяльності в країні за одинадцять років були власні кошти підприємств.

Загалом можна сказати, що в країні спостерігається позитивна динаміка зростання інноваційної діяльності завдяки освоєнню нових видів продукції на промислових підприємствах. Але переважна більшість інновацій має локальний характер, а їх значення не виходить за межі окремих виробництв. Здебільшого впроваджуються поліпшуючі та часто «запозичені» інновації.

Протягом 2010 р. інноваційною діяльністю в промисловості України займалися 11,5 % (таблиця 2) підприємств від їх загальної кількості, тоді як в розвинених країнах частка інноваційно-активних підприємств складає близько 70%. Це пов'язано з тим, що ціна інвестицій у країні опинилась на вищому рівні, ніж на світових фінансових ринках. При високому банківському відсотку та низькій заробітній платі багато інноваційних проектів, особливо у сфері

механізації та автоматизації виробництва, а також ресурсозберігаючих технологій, стали неефективними.

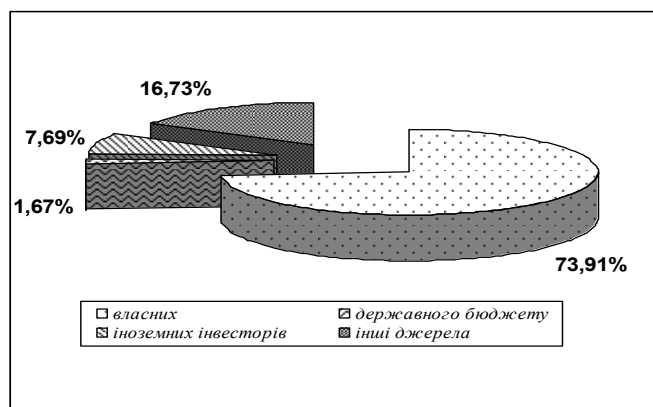

Рисунок 1 - Джерела фінансування інноваційної діяльності України

Найбільш значуща причина низької інноваційної активності - відсутність власних коштів, що спричиняється зростанням цін на паливо та сировину, надмірним оподаткуванням і, зокрема, призводить до банкрутства підприємств.

На рисунку 2 наведено питому вагу реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції.

Таблиця 2 - Впровадження інновацій на промислових підприємствах [4]

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	У т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, * найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8

Як видно з рисунку 2, частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції підприємств у 2010 р. становить лише 3,8 %, що на 3 % менше ніж у 2001 р. (таблиця 2). А загалом

можна сказати, що у 2002 році було реалізовано максимальний обсяг інноваційної продукції, що складає 7%, а у 2003 році різко знизився до 5,6 % потім поступово зростав до 2007 року.

У розвинених країнах 85% - 90% приросту ВВП припадає на виробництво наукомісткої продукції. Виходячи з сказаного вище можна зробити висновок, що наша економіка розвивається без суттєвого використання результатів наукових досліджень. І якщо в найближчій перспективі ситуація, що склалася в науково-технічній та інноваційній сферах діяльності, не буде змінена на краще, то всі об'єкти вітчизняної інтелектуальної власності рано чи пізно опиняться там, де їх використання заохочується на державному рівні за допомогою численних економічних інструментів.

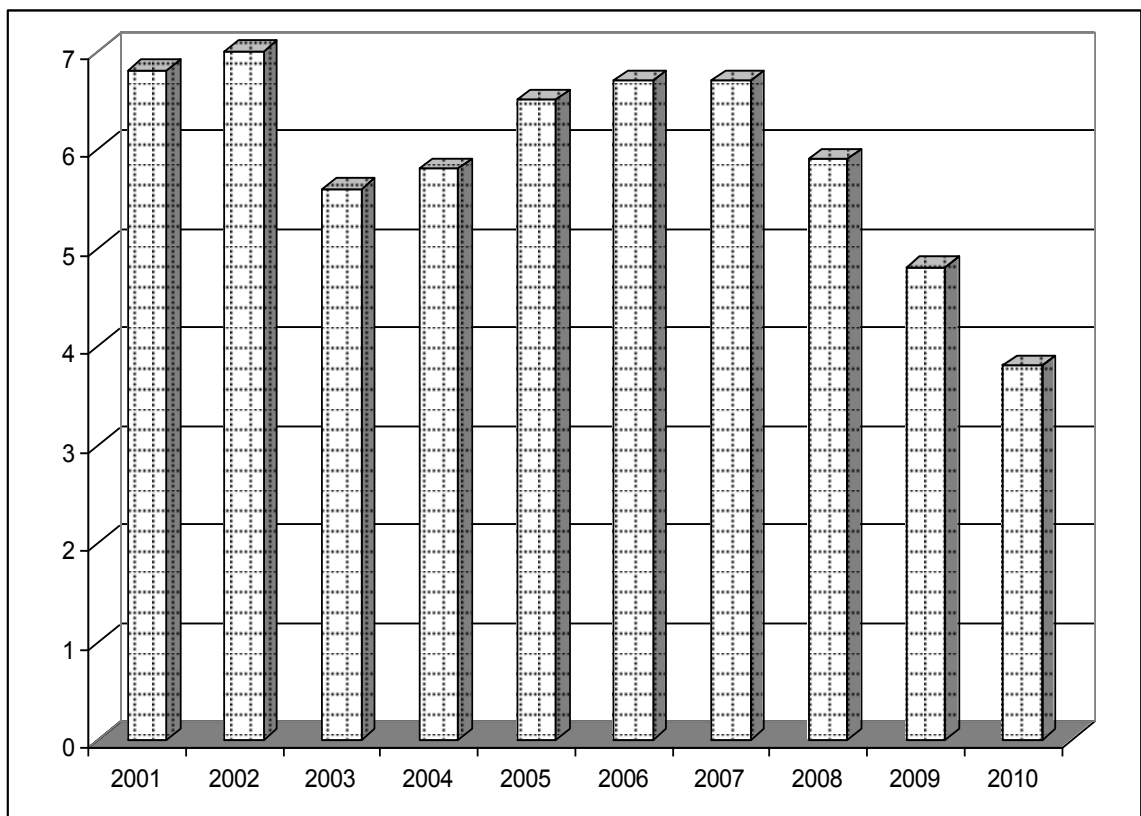

Рисунок 2 - Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової

Висновки: проведений аналіз показав, що спостерігається незначна позитивна динаміка зростання інноваційної діяльності шляхом освоєння нових технологій та нових видів продукції на промислових підприємствах. Можна сказати, що підприємства виходять на інноваційний шлях розвитку, забезпечуючи тим самим конкурентоспроможність своєї продукції, шляхом оновлення технологій, товарів і послуг різноманітного призначення, стабілізацією та розширенням ринків збуту. Та непотрібно забувати про те, що інноваційна діяльність завжди пов'язана з ризиком та значними капіталовкладеннями, тому для забезпечення сталого розвитку промислового виробництва та реалізації якісної продукції, що сприятиме підвищенню

занятості населення, збільшенню надходжень до бюджету, необхідно вирішити ряд питань, що стосуються: розробки та запровадження механізму надання пільг підприємствам, що займаються інноваційною діяльністю і реалізують інноваційну продукцію; надання пільгових кредитів з низькою відсотковою ставкою підприємствам та організаціям, що займаються впровадженням нових технологій; зменшення оподаткування інноваційної продукції. Всі ці та низка інших питання повинні вирішуватися на державному рівні, тому держава повинна відповідати за організаційну, фінансову та правову підтримку інноваційної діяльності. Саме держава повинна турбуватися про створення умов для існування та постійного розвитку інноваційної діяльності.

Список літератури

1. Інноваційно-інвестиційна діяльність як чинник стабілізації економіки держави та регіонів: колективна монографія у 2 т. / за ред. А.В. Череп - Запоріжжя: ЗНУ. - 2010. - Т.2. - 312 с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» зі змінами і доповненнями від 03.06.2010 № 2314-VI [Електронний ресурс] режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=9&nreg=436-15>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, джерела фінансування, впровадження інновацій, інноваційна продукція.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, источники финансирования, внедрение инноваций, инновационная продукция.

Key words: innovation, innovative activity, sources of financing, introduction of innovation, innovative product.

Надійшла до редакції 13.12.2011р.